

เทศน์เช้า วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

กาลเวลามันมีประโยชน์มากนะ กาลเวลา เห็นใหม่ ผู้ปฏิบัติต้องการเวลามาก ครูบาอาจารย์ที่ภาวนาเป็นจะอยู่กับหมู่คณะไม่ได้เลย เพราะหมู่คณะมันต้องพูดคุย มันต้องรับผิดชอบ ความรับผิดชอบความดูแลนี้มันเอาเวลาของเราไป ถ้าอยู่คนเดียวเวลาภาวนานี้ ๒๔ ชั่วโมง กาลเวลา แม้แต่วินาทีเดียวก็สำคัญ เวลามหายานเขาบอกสว่างโพล่งๆ ทางลัดๆ ครูบาอาจารย์ของเราประพฤติปฏิบัติขึ้นไปถึงที่สุด เห็นใหม่ ช้างกระดิกหู งูเลบลิ้น มันก็เหมือนกัน แต่เวลาเราก่อร่างสร้างตัว ยอดพีระมิดมันวางมันก็เสร็จ แต่พื้นมัน พื้นฐานของรากฐาน เราจะวางขึ้นไป

การประพฤติปฏิบัติต้องการเวลา ต้องการสะสม ต้องการการบ่มเพาะ จิตใจนี้ต้องการบ่มเพาะนะ บ่มเพาะให้มันเข้มแข็งขึ้นมา บ่มเพาะให้มันเห็นถูกเห็นผิด ถ้าไม่เห็นถูกเห็นผิด กิเลสมันสอดแทรกเข้ามานะ ดีไปหมด ถ้าเราเข้าข้างตัวเอง มุมมองของเราทุกอย่างจะถูกต้องไปหมดเลย ทุกอย่างจะดีงามไปหมดเลย แต่ดีงามของกิเลสไง ดีงามของกิเลสคือว่าอุทิวภาวะของใจมันไม่ถึงอย่างเด็ดๆ นี่มันอยากสุขสบายของมันทั้งนั้น เด็กคนไหนบ้างที่มันต้องการไปโรงเรียน ต้องการให้ครูบาอาจารย์บังคับมัน มันไม่ต้องการหรอก มันต้องการความสะดวกสบายของมัน แต่บั้นปลายของมันจะไม่มีวิชาชีพ จะไม่มีการยื่นในสังคม

แต่ถ้าเรากลับมาตั้งแต่ตอนเด็ก ดูพ่อแม่สีใจจะขาดนะ เวลาเอาไปส่งโรงเรียน มันร้องไห้ มันอยากกลับบ้าน โอ๊ย...น้ำตาท่วมโรงเรียนนะเปิดใจใหม่ๆ นี่ แต่พ่อแม่ก็ต้องใจแข็ง เพื่อให้ลูกเรามีวิชาชีพขึ้นมา ให้อยู่ในสังคมขึ้นมา กาลเวลามันจะบ่มเพาะมา สิ่งนี้บ่มเพาะมา แต่เวลาเราการกระทำ แม้แต่ยึดเมืองมันก็ยากแสนยากอยู่แล้ว แต่การปกครองยิ่งยากใหญ่ เพราะกาลเวลามันกัดเซาะ ถ้ากาลเวลามันกัดเซาะ มันกัดเซาะหัวใจเรานะ การดำรงชีวิต การเกิด คูตี เกิดตายๆ ก็พูดกันเกิดตายๆ เป็นทุกข์ๆ เวลาเกิดมาแล้วมันทุกข์ใหม่? ทุกข์มากกว่านะ เพราะอะไร? ดำรงชีวิตนี้มันทุกข์

เวลาทำสมาธิขึ้นมาดี เวลาว่าจะได้สมาธิสักหนหนึ่ง แต่สมาธิมันก็เป็นอนิจจัง เห็นไหม สัพเพ ธมมา อนตตา สภาวะนี้เป็นอนัตตา มันเคลื่อน มันแปรปรวนตลอดเวลา เหตุที่มันจะคงที่อยู่ได้ ด้วยอำนาจในวสี คืออำนาจในเหตุ เราสร้างเหตุอยู่ อย่างเช่นตั้งไฟ เรามีเชื้อเพลิงอยู่ ทุกอย่างพร้อมอยู่แล้วรักษาไฟของเรา ไฟเราจะติดอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าเราจะให้ไฟมันติดโดยไม่มีเหตุมีผล มันเป็นไปได้ไม่ได้หรอก ไฟมันต้องมอดเป็นธรรมดา สมาธิก็เหมือนกัน กว่าจะมาสมาธิขึ้นมาได้ กว่าจะตั้งมันขึ้นมาได้ มันต้องมีเหตุของมัน มีสติของเรา มีความชำนาญของเรา

นี่เรามาทำบุญกุศลกันเพื่ออะไร นี่ฟังธรรมมันตอกย้ำตลอดเวลาเนะ ตอกย้ำๆ ตอกหัวตะปู ให้มันแน่น ให้มันมั่นคง เพราะถ้ามันไม่มั่นคงเนะ ถ้าไม่ทำดีมันก็อยู่เฉยๆ มันก็ไหลลงต่ำ ถ้าหัวใจเราไม่ขวนขวายทำคุณงามความดี ก็ต้องทำลายตัวเองให้เสียเวลาไปเปล่าๆ เนะ โดยปกติของจิตที่มีคุณภาพนะ ถ้าจิตไม่มีคุณภาพ มันก็คิดเข้าข้างตัวเอง มันก็ไปตามทางของมัน ถ้าไม่ทำดี มันก็ต้องทำความผิดพลาด ทำความเลวแน่นอน

เราต้องทำความดีของเราไว้ ทำความดีแล้วมันได้อะไรขึ้นมาล่ะ? มันได้สติ ได้ว่า หนึ่งเราทำคุณงามความดีนะ ความสะอาดในหัวใจ เราไม่มีความผิดพลาดในหัวใจ เราเย็นในสังคมไหนเราก็มั่นคงแน่นอนอยู่แล้ว เพราะเราทำความถูกต้องทำความดีของเรา จะสังคมไหนเราก็เผชิญหน้าสังคมนั้นได้แน่นอน แล้วนี่สิ่งที่เรา เรามีความดีของเรา เราอุ้นใจของเรา เราอุ้นใจนะ เราอุ้นใจ ถ้าคนที่อุ้นใจ คนที่หัวใจบ่ออุ้น คนที่มีจุดเย็น การจะทำอะไรมันก็มั่นคงใช่ไหม

ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าเกิดสมาธิขึ้นมา สมาธิเป็นพลังงานนะ ที่ว่ามีสมาธิ สมาธิว่างๆ ว่างๆ มันว่างโดยตัวตนของเรา เราว่าว่างไง มันเลยไม่มีกำลัง เห็นไหม ในขณะที่ว่าเราว่าเราดี เราก็คิดกาลเวลาที่เป็นของเราๆ นี่ มันก็คเซาะเนะ แล้วว่างๆ นี่เดี๋ยวมันจะเสื่อมสภาพ เดี่ยวมันจะทุกข์ยากเพราะอะไร? เพราะมันเป็นอนิจจัง มันต้องแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา มันแปรปรวนอยู่แล้ว เห็นไหม

ถ้าเกิดเรากินอิ่มขึ้นมาในกระเพาะเรามีอาหาร เราจะมีความสุขอยู่ชั่วคราว เวลามันหิวขึ้นมาเราต้องคืนรนใหม่ เวลาหิวเนะ ท้องนี้ร้องห่มคนะ เราต้องการอาหาร เห็นไหม เป็นสมาธิจิตที่มันตั้งมั่น จิตที่มันว่าว่างๆ นี่มันถึงจุดของมันแล้ว มันต้องเสื่อมสภาพไปเป็นธรรมดา เวลามันจะเสื่อมสภาพไปเดี๋ยวจะรู้จักหรือ ว่าเวลามันเสื่อมสภาพไป เวลาท้องมันหิวขึ้นมา มันต้องการ

อาหารขึ้นมามันจะทุกข์ขนาดไหน ถ้าเราไม่มีความจริงใจในหัวใจของเรา เราไม่มีครูบาอาจารย์คอย
ชี้นำ เพราะอะไร?

คูสิ เราเป็นผู้ใหญ่มานี้ เราผ่านมาจากไหน? เราผ่านมาจากเด็กใจใหม่ ทุกคนน่าจะย้อน
ไปถึงเด็ก แหม...ถ้าเราคิดอย่างนั้น เราวางเป้าหมายอย่างนั้น ชีวิตเราจะไม่เป็นอย่างนี้ เวลา
ย้อนกลับไปทีเด็กแล้วเราจะเห็นเลย นี่เราเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา เราผ่านประสบการณ์ของเราขึ้นมา ครู
บาอาจารย์ก็เหมือนกัน ท่านภาวนาของท่านขึ้นมา มันต้องผ่านเรื่องวิกฤติในหัวใจ วิกฤตินะ เวลา
มันท้อหัวใจนี้ เวลาใจมันเฉา มันเหงา มันหงอย มันเอาหัวพาดภูเขาไว้เลย ว่าสู้ไม่ไหว สู้ไม่
ไหว

นี่จิตทุกดวงใจที่ประพฤติปฏิบัติมา ดวงค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๖ ปีนะ แต่คนที่
บุญญาธิการ ที่สร้างบารมีมามันจะมีวิกฤติ มันจะมีความทุกข์ขนาดไหนมันก็ต่อสู้อไป อดทนกลั้น
ฝืนทนไปนะ เวลาเราต่อสู้กับเรา เราต่อสู้กับสิ่งที่มันสะสมในหัวใจที่เป็นกิเลสตัดหาความทะยาน
อยากนะ แล้วเวลาถ้ากิเลสมันฉลาดขึ้นมา มันพลิกแพลงขึ้นมาว่าสิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้เป็นธรรม สิ่ง
นี้ต้องทำอย่างนั้นๆ ทำให้เหมือนกับเข็มทิศมันชี้ไปทางใต้ บอกนี่เข็มทิศมันชี้ถูกต้องๆ มันเป็นไปได้
ไม่ได้หรอก เข็มทิศมันต้องชี้ไปทางเหนือใจใหม่

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องทวนกระแส ทวนกระแสเข้ามาในหัวใจ
ของเรา แต่เวลาธรรมของเรา เราพอใจของเรา เราทำตามกิเลสของเรา ต้องเป็นอย่างนั้นๆ เห็นไหม
เวลาประพฤติปฏิบัติครูบาอาจารย์ทุกองค์จะว่าอย่างนี้เลย ปฏิบัติไปเถอะ แล้วพอสูงขึ้นไปเราจะมี
ความสบาย กิเลสอันละเอียดนะ คูสิ เราทำงาน หน้าที่การงาน แล้วถ้ากิจการของเราเจริญขึ้นมา เรา
จะสุขสบาย สบายจริงไหม? รับผิดชอบมากขึ้น การบริหารมากขึ้น คนงานมากขึ้น ต้นทุนมากขึ้น
ทุกอย่างมากขึ้นหมดเลย แล้วต้องบริหารให้มันได้ด้วย แล้วมันละเอียดอ่อนเพราะมันมากขึ้น แต่
ถ้าเราทำของเราพอประมาณของเรา มันก็มีเท่านั้นใจใหม่

นี่ก็เหมือนกัน เวลากิเลสมันละเอียดเข้าไป ละเอียดเข้าไป ว่ามันจะสะดวกขึ้นไป ถึงที่สุด
นะ แต่การลงทุน การกระทำของทางโลกมันต้องบริหาร ไปถึงที่สุด แต่เวลาประพฤติปฏิบัติไป เรา
ต่อสู้อไป ถึงที่สุดมันจบสิ้นกระบวนการได้ แต่การบริหารจัดการมันไม่สิ้นกระบวนการ มันจบ
ไม่ได้ แล้วเรื่องของโลก เรื่องของวัตถุ มันมีตัวแปร มันแปรสภาพของมันอยู่ตลอดเวลา มันต้อง

ส่งเสริมตลอดเวลา เห็นไหม จุดของการลงทุนมันจะมีการหมุนเวียน มีการขึ้นมีการลงตามธรรมชาติของมัน เราต้องบริหารจัดการมันอย่างนั้นตลอดไป เห็นไหม

แต่ถ้าการประพฤติปฏิบัติของเราถึงที่สุด งานของโลกไม่มีวันจบไป แต่งานของกรรมมันจบได้ แต่จบได้มันก็มีวิกฤติในหัวใจ มันต้องมีประสบการณ์ของมันในหัวใจ มันมีการกระทำในหัวใจ หัวใจมันผ่านขั้นตอนมา สิ่งนี้มันเป็นครูบาอาจารย์ชี้นำมา เห็นไหม ถึงกาลเวลา กาลเวลาที่ขณะที่ประพฤติปฏิบัติ มันสำคัญนะ สำคัญ คุณ ถ้าเรายังทำไม่เป็นเลย กาลเวลานี้ โอ้โฮ...วันหนึ่งๆ เวลาเหลือเพื่อเลย จนไม่รู้จะทำอะไร นี่เวลาทำไม่เป็นมันก็เป็นสภาวะแบบนั้น เวลาทำเป็นขึ้นมาต้องการเวลาขึ้นมาแล้ว แต่ถ้าทำไม่เป็น กาลเวลานี้ เวลาถึงทำสมาธิขึ้นมา กาลเวลามันก็กัดเซาะอีกแล้ว เพราะอะไร? เพราะกาลเวลานี้จะสงบที่ ๒ - ๓ ชั่วโมง คลายตัวออกมา พออีกวันจะทำสงบอีก พยายามฝืนทนขนาดไหนจะลงไม่ลง พยายามทนใจหัวใจจะให้ลงให้ได้ เห็นไหม

นี่สิ่งที่เหตุ ความเหตุคือสิ่งที่ปัจจัย สิ่งที่เชื่อเพลิงเรามีของเราขึ้นมา เรามีเชื่อเพลิง เราพยายามทำของเรา เพราะอะไร? เพราะสรรพสิ่ง โลกนี้เป็นอนิจจังทั้งหมด แม้แต่สมาธิเป็นอนิจจัง ปัญญาที่เป็นอนิจจัง ถ้าอยู่ในสถานะก้าวเดินเพราะมันเป็น สัพเพ ชมฺมา อนคฺตา สภาวะอนัตตาที่มันเป็นไป แต่ผลที่เกิดจากนี้มันเป็นอกุปฺปธรรม ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัญญา ผลที่เกิดจากการวิปัสสนาญาณ เห็นไหม อกุปฺปธรรม นั่นไง โสดาบัน สกิทา อนาคตขึ้นไป อย่างนี้ไม่อยู่ในกาลเวลา เพราะอะไร? เพราะจิตของเราถ้าเป็นปฏิกูลชนกการเกิดและการตายไม่มีต้นไม่มีปลาย ถึงต้องเกิดตลอดไป

แต่พระโสดาบัน ๗ ชาติ มีกาลเวลาใหม่ มันบ่ลือกตายตัวแล้วว่า ๗ ชาติเท่านั้น ๗ ชาติเท่านั้นต้องสิ้นกิเลส เพราะอะไร? เพราะว่าจะขณะที่มันมีพื้นฐานอย่างนี้แล้ว คุณลักษณะนี้ ต้นทุนเรามีมากมหาศาลเลย เรากำเงินสดไว้ ในตัวเรามีเงินสดนับจำนวนไม่ได้เลย ถ้าเขามีการประมูล เขามีการซื้อขายในตลาด เราจะซื้อได้ทุกๆ อย่างเลย

จิตก็เหมือนกัน ในเมื่อมันเป็นอกุปฺปธรรมนี้มันมีต้นทุนของมัน มันพัฒนาของมัน ถ้าพัฒนาของมัน มันเจอเหตุการณ์ของหัวใจที่มันกระทบกันนี้ มันจะเห็นเป็นกรรม หัวใจของเราเห็นเวลากระทบกันไป เราเห็นแล้วเศร้าสร้อย เหงาหงอยแล้วเราไม่มีปัญญาที่จะแทงทะลุได้

แต่ที่เป็นอกุปฺปธรรม ที่มีพื้นฐานในหัวใจ เห็นไหม เห็นสภาวะอย่างไร มันเป็นกรรม คุณ โลกสรรพสิ่งนี้เป็นกรรม เป็นกรรมเพราะใจเราเป็นกรรม พอใจเราเป็นกรรมเราเห็นแล้วเราสลด

สังเวชใจ เห็นการเอาโรคเอาเปรียบกัน เห็นการโต้แย้งกัน เห็นการกระทำกัน มันแปรสภาพ มันหมุนกลับมาเป็นทุกข์หมดเลย เพราะถ้าเป็นเรา เราจะทุกข์ขนาดไหน เป็นเรา เราจะมีความรู้สึกอย่างไร ถ้าเป็นเรา เห็นไหม พอเป็นเราปุ๊บนี้ปัญญามันจะเกิด มันจะย้อนกลับมา

แต่ถ้ามันเป็นกิเลสนะ เรื่องของเขาไม่ใช่เรื่องของเรา เรื่องของเรา แต่ถ้าเป็นคุณธรรมเรา รักษาใจของเรา มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ ถึงขณะที่เราประพฤติปฏิบัติอยู่ ขณะนี้เราทำอยู่ เราต้องเข้าไปต่อสู้อย่างไร เห็นไหม ขณะเหตุการณ์ต่อสู้ในสงคราม วิกฤติในสงครามทุกอย่างเกิดได้ทั้งหมด ขณะที่ต่อสู้เราต้องสอนให้รู้ว่าพอถึงที่สุดแล้ว เราชำระกิเลสแล้ว เรื่องของเขา เรื่องของเราแล้ว เราเป็นฝ่ายควบคุมแล้ว เห็นไหม จะเป็นเรื่องของเขา เรื่องของเรา ขณะที่เรารักษาใจของเรา แต่ขณะที่เป็นคุณธรรมในหัวใจที่มองขึ้นมาเพื่อจะพัฒนาหัวใจของเราให้มันมีความกระตือรือร้น ให้มันมีการกระทำไป

ถึงว่า ๗ ขาคี มันมีการกระทำ มันเห็นในสภาวะธรรมขึ้นมา แล้วมันจะทำให้ใจดวงนี้ไม่นอนใจ แล้วใจดวงนี้มีการก้าวเดินออกไป ไม่ใช่เหมือนเรา เรานอนใจไป เราไม่รับผิดชอบอะไรเลย มันถึงว่าไม่มีต้นไม่มีปลาย นอนใจ นอนจมกับกิเลส กิเลสต้องพาเกิดพาดาย แต่ถ้าตื่นตัวตลอดเวลา แล้วเราแก้ไขของเราขึ้นมา มันจะชนะกิเลส เราถึงบอกว่าเป็นความเพียรชอบใจ แต่ทางโลกเข้าใจกันว่าประพฤติปฏิบัติแล้ว จะสุขสบายจะอะไร สุข มันไม่สุขหรอก มันการกระทำนั้นงานทั้งนั้น แต่มันจะสุขต่อเมื่อเกิดผลขึ้นมา ถ้าผลเป็นผลจริง ผลที่ไม่จริงนะผลที่เป็นอนิจจัง

แต่ผลที่เป็นความจริงถ้าเป็นอนิจจังเป็นกิเลสใช้ไหม เป็นอกุปปะ อกุปปะ คือ อฐานะที่แปรสภาพ อฐานะที่ยังเคลื่อนที่ อฐานะที่มันจะเป็นไป มันจะเป็นคงที่ของมัน คงที่แบบไม่ใช่กิเลสไป คงที่แบบพญามารตามไม่ทัน คงที่แบบไม่มีใครสามารถเข้าไปบริหารจัดการอันนี้ได้ อันนี้มันเป็นความคงที่ของมันอยู่ในหัวใจของเรา สิ่งที่เราแปรปรวนที่มันหมุนเวียนๆ เห็นไหม กาลเวลาเท่านั้นจะพิสูจน์ พอพ้นจากกาลเวลา พ้นจากต่างๆ เห็นไหม เหนือกาลเวลา เหนือวิภวัญจะ เหนือทุกอย่าง ใจดวงนี้มันเหนือวิภวัญจะ แต่มันมองสภาพกลับมาที่โลก เห็นความเป็นไป เห็นความเป็นไปของเวลา

มันอยู่ที่วิภวัญจะ อยู่ที่คนไหนอยู่ตำแหน่งไหน อยู่การรู้สึกอย่างไร มันต้องพัฒนาของมันขึ้นไป ถึงว่าเป็นอุเบกขาๆ สิ่งที่เป็นอุเบกขาคือการปฏิเสธ คือรักษาตัวเองไว้ไว้ มันไม่ใช่ ถ้าถึงที่สุดแล้วจะไม่ทำอะไรที่เป็นสมมุติออกมาได้เลย มันจะเป็นความจริงของมันอยู่อย่างนั้นนะ หัวใจของ

เราทำได้ หัวใจของเราประเสริฐ วันพระ พระคือผู้ประเสริฐ ผู้ประเสริฐคือหัวใจมันประเสริฐ หัวใจประเสริฐรักษากลับมาที่ใจของเรา แล้วเราจะเข้าใจสิ่งต่างๆ ทั้งหมด โลกเป็นโลก เราเป็นเรา โลกนอก-โลกในใจ

นั่นโลกก็เรื่องของโลกนะ โลกในคือเราโลกทัศน์ ความเห็น ความรู้สึก ภาวสวะ ตัวภพ ตัวความรู้สึก ถ้าควบคุมได้จะจัดการได้ทั้งหมด อันนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง หัวใจของเราการเกิด และการตาย เกิดอันหนึ่ง เกิดมาแล้วทุกข์ยากอันหนึ่ง พระอรหันต์นะ การเกิด เกิดเหมือนกัน แล้วชำระกิเลสแล้ว เห็นไหม ชีวิตยังมีอยู่ แล้วใจนี้เป็นธรรม นี่มีโอกาส สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐมาก เพราะยังสื่อความหมายกันได้ ครูบาอาจารย์ที่ท่านสิ้นกิเลสแล้วตายไป เราได้แต่กราบไหว้ถึงคุณงามความดีของท่าน แต่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ทุกอย่างเราปรักษาได้ เราปรักษาได้

เพราะสิ่งนั้น ความเข้าใจทั้งหมดจะไม่มี ความลังเลสงสัยในใจดวงนั้น ถ้าใจดวงนั้นเข้าใจ ในวิญญูะทั้งหมด เข้าใจในวิญญูะ เข้าใจความเป็นไปของชีวิต แต่เรื่องของกรรม กรรมของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน สภาวะกรรมเราทำของเรา มันเป็นของจิตใจเรา มา คิดความเป็นไปของเรา อันนี้เป็นสภาวะกรรม แต่กรรมมันก็ส่วนกรรม ถ้าใจ กรรมคืออารมณ์ความรู้สึก ที่เราไปปรับรู้ มัน ถ้าเราปล่อยมันเข้ามา ใจเรา กรรมก็คือกรรม เห็นไหม คือสิ่งที่แสดงที่เกิดขึ้น แต่ใจเรายอมรับ สิ่งนี้ แล้วเราทำคุณงามความดี เพื่อใจของเรา สิ่งนี้มันอยู่ในใจของครูบาอาจารย์ที่เราสามารถ

สิ่งที่ว่าเกิดเหมือนกัน ตายเหมือนกัน แต่สิ้นกิเลสเหมือนกัน กับมีกิเลสเหมือนกัน มีกิเลส กับไม่มีกิเลสในหัวใจ สิ่งนี้เป็นชีวิตที่เป็นผล ผลที่เราทำมาแล้วสะอาดขึ้นมา บริสุทธิ์จากใจดวงนี้ ใจ ครูบาอาจารย์ก็มีใจเหมือนเรา เราก็มีใจเหมือนกัน แต่ใจของเรากำลังจะต่อสู้ กำลังจะไปถึงที่สุด ถ้าถึงที่สุดได้นะ สิ่งนี้ตามทันกันได้ ใครหลอกใครไม่ได้หรอก ถึงที่สุดนะ เป้าหมาย คุณการ แข่งขันกีฬา เห็นไหม เป้าหมายคือที่เดียวกัน จะวิ่งมาจากไหน จะสถานะไหน แต่ถึงเป้าหมายเหมือนกัน ถ้าเป้าหมายเหมือนกันใครจะหลอกใครได้ สิ่งนี้เป็นปัจจัยตั้ง เป็นสันติภูมิจึง เป็นความจริงในหัวใจนี้ เป็นความจริงในศาสนานี้ ศาสนาถึงประเสริฐอย่างนี้ เอวัง